

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 4, 2007-2008

ЕВРОРЕГИОН РУСЕ-ГЮРГЕВО

Цветелина Славчева

Курсова работа по дисциплината "Социология на Европейската Интеграция"

Ръководител: доц. Петя Кабакчиева

Граничните райони, според „Европейската харта за гранични и трансгранични региони” определят границите като „исторически белези” – места на конфликтно минало, изолирани и периферни (спрямо националните центрове). Трансграничните региони издигат стени или проправят мостове към европейската унификация. *

От друга страна „Европа на Регионите” дефинира еврорегион като „доброволни трансгранични обединения на общини и провинции, с цел общото разрешаване на важни проблеми, възниквали в развитието на дадения регион като граничен. Тези проблеми могат да са икономически, екологични, културни, образователни.” **

Изброените дефиниции предпоставят граничните райони (в Европа) като проблематични пространства, далеч от „базите данни”, по смисъла, по който З. Бауман ги определя – съдържащи на практика информация, която прави придвижването по-лесно и по този начин явяващи се като сито, което отделя глобалните елити, а пропуска локалните навън и ги маргинализира. Тимъти Люк нарича подобни пространства, останали далеч от информационните потоци „диви джунгли”. В този смисъл начина, по който ЕС дефинирани „границите” във вътрешността си, е признаване на наличието на места, в които има проблеми при срещата с различieto, които създават неясни пространства на конфликт, съществуващи вътре в ЕС. Ако се обърнем към текста на Ю.Хабермас „Защо Европа се нуждае от конституция” – желанието за едно евентуално задълбочаване на европейска интеграция с цел конструиране на „обща европейска идентичност” е това, което извежда границите като „региони”, които са важен пункт на обмен/разделяне, сътрудничество/конфликт. Ако една идеология на федеративен ЕС би се основавала на идентифициране с „начин на живот, който позволи да се роди една привлекателна мултинационална светска култура, (...) разпростираща се отвъд чисто материалните цели”, то граничните региони са именно „заплахите към този начин на живот”, но и негов потенциал.

От една страна възможността тяхната разделяща функция да бъде заличавана за сметка на визията за тях като място на обмен и свързване, изисква работа, защото към момента неравенствата, които биха довели до евентуална вътрешна дестабилизация на ЕС, там са привиджани като по-дълбоки и драматични.

От друга страна, ако граничните региони са периферия спрямо национален център, както се предпоставя в Хартата, то те съдържат потенциал в тях да се изгради „привлекателна мултинационална култура” или да се появи нова идентификация – над националната, а именно „регионална” - с нов удържащ център, който „не е локализиран в дадено национално пространство, нито действа на неговия сепаратистки принцип, а е над” ***- тоест да се появи една потенциална „европейска идентификация”.

По тези причини граничните региони стават значими, те биват описани и категоризирани като Европейски региони – места със специален статут и така получават достъп до икономически, но и до символен капитал. Така границата може да се разгледа като конструиране на ново престижно пространство, където се случват специфично „европейски” процеси. (така тя се възприема от хората, които работят по програма ФАР-ТСГ, конкретно в град Русе). В този смисъл това е потвърждение на тезата, че регионите и регионализацията са „модерен продукт, който се конструира и поддържа институционално”. В него в контакт влизат различни „други”, те си

противостоят, но и си сътрудничат в името на решаване на общи проблеми с финансиране от появилия се нов център – ЕС.

Субсидирането на тези пространства би трябвало да спомогне размиването не само на политическата граница, но и тази на чуждост и драстични социални неравенства.

До колко границите се явяват и остават стабилни в контекста на изваждането им от една дефинирана по-горе „анонимност” на заобикалящите ги пространства? До колко провежданите политики на стабилизация успяват да спомогнат за флуидизирането на границата като разделящо пространство и до колко тези политики водят до допълнително драматизиране на собствената ситуация в конкретен „регион” са нещата, което бих искала да проверя. (И в този смисъл може ли да се види изобретяването на подобен тип „локалност” като генерираща нови драматични социални различия вътре в отреденото ѝ пространство, тоест довеждането до възпроизвеждане на „нестабилността”, от която субсидирането се опитва да избяга)

По тази причина избирам град Русе като потенциално място, което би могло да се развие и вече се развива като част от така дефиниран трансграничен „еврорегион”. Акцент поставям върху гр. Русе поради това, че той е част от българския контекст и поради практическата невъзможност да обхвана румънската страна на проблема. В него функционира „Асоциация Еврорегион Данубиус” със седалище в общината. Председател от българска страна е областната управителка на област Русе, основни нейни членове са кметовете на съседни общини и представители на областната администрация, Русенски университет, както и някои представители на крупния бизнес в град Русе. Членовете от румънска страна включват председател – Префекта на Гюргеvsка префектура, както и представители на общини от префектурата. Нека опиша по-подробно този фактор – наличието на Асоциация еврорегион.

Контекст, предполагащ разглеждането на Русе като потенциално място, което би могло да се развие като част от българо-румънски трансграничен регион:

Русе често се конструира през клишетата за „европейкия облик” – като пространство, което някога е било „вход” към Европа. Много често русенци се разпознават от населението на отдалечени от областта на Дунав градове като място, в което има силно румънско влияние. Често възникват асоциации с други дунавски градове, където има население с влашки произход, част от което знае румънски. Съответно първото клише, което идентифицира „русенеца” е владееенето на румънски и посещението на съседна Румъния. Наличието на Дунав мост като най-знаковата сухопътна връзка между България и Румъния, т.н „Мост на Дружбата”, свързващ Русе не само с Гюргево, но и с отстоящия на 70км. от него Букурещ, допълнително подсилва подобни асоциации. Представител на Асоциация Еврорегион Данубиус в Русе твърди, отношенията между българската и румънската страна при Русе и Гюргево са „традиционно добросъседски”. В интервю за национална печатна медия кметът на Русе обяснява идването на румънци в града като нещо „естествено”, което има корени в миналото - съществувалият в миналото специални паспорти на русенските жители, които са давали правото на хора от Русе и Гюргево да стоят по една седмица в съседната държава без издаване на визи. В част от разговорите ми с русенци съм

чувала по един или друг повод да обясняват как са ходели да пазаруват в Гюргево. В добавка към това, при общото приемане на България и Румъния в ЕС, организираният от общината безплатен транспорт през Дунав мост до съседно Гюргево предизвика нечуван интерес и от двете страни, като лошата му организация доведе до невероятно стълпотворение на русенци от всякакви възрасти, включително баби с бастуни, на мястото, от което тръгваха автобусчетата. Запитани защо толкова много искат да отидат в Гюргево те обясняваха, че това е нещо като символичен жест на влизане в Обединена Европа. Тоест беше заявено по-скоро отбелязването на влизането на България и Румъния в нов контекст, отколкото интерес към Гюргево като пространство, в което живеят някакви „други“.

Наличието на граница и преминаващ през нея международен трафик е предпоставка за много силен контакт с чужденци, с хора, които биха динамизирали пространството в града и биха го направили по-отворено. В контекста на отваряне на границите между България и Румъния и превръщането им в общо европейско пространство, потоците от хора, които биха се смесили в града са още една предпоставка за изграждането на межкултурна комуникация и формирането на релевантна на виждането на Хабермас за европейска идентичност „привлекателна мултинационална светска култура, (...) разпростираща се отвъд чисто материалните цели“. Тоест, дори при първоначална липса на интерес между румънци и българи един към друг, той би могъл да се създаде (и се създава) в последствие поради улеснения контакт и идеята за пребиваване в общ контекст.

Залагането на хипотеза за Русе като едно, конструиращо се все по-силно като европейско пространство минава и през друг тип идентификация на русенци: през историческото минало на града като силен икономически и богат културен център, благодарение на контактите му по река Дунав с важни европейски центрове. Честото говорене за „европейския облик“ на Русе, за неговото „буржоазно“ минало би могло да стане предпоставка за легитимиране на една нова европейска идентификация на жителите на града.

Изброените по-горе предпоставки са поставени в друг контекст, този, който се извежда най-често на преден план от жителите на града в проведени с тях интервюта. Русе, като „национална“ периферия и изгубил изцяло статуса, който му се приписва сега от непознатите в ситуация на гранично пространство и който му се приписва като „някогашен“ от хората, които го познават и живеят в него. Статуса на Русе винаги се описва като минал или евентуален бъдещ, но не и настоящ. Той трудно се вижда от русенци като европейски град, трудно се възприема като отворен и особената сила на говоренето, описващо като важни за града регулатори от рода на одумването, слуховете и интригите, го представя като една затворена „съседска общност“, както би я определил Ападурай, чийто контекст се създава „отвън“, задвижва се отвън, а значимото за хората „вътре“ е изпуснато от контрола им. То им се случва без да могат да заемат позиция спрямо него. Това води до честото усещане за някакъв страх от новото в града и особено силен консервтизъм, ясно изразен по посока промяната, настъпваща в града, а именно активното навлизане в него на румънци.

Нека, след описания контекст представя идеологията на Асоциация Данубиус, институционализирания трансграничен посредник, член на „Асоциация Европейски

региони”. Тя се полага на споменаваната от много институции в Русе „естественост” на връзката между Русе и Гюргево, създадена в някакъв тип споделен исторически процес (исторически белег) между двата бряга на реката. Тази „естествена” връзка легитимира отношенията Русе - Гюргево като първообраз на едно трансгранично сътрудничество от европейски тип в България. Самия работещ в Асоциацията експерт говори за това колко често Асоциация Данубиус е търсена за съдействие от други погранични градове по румънската граница, защото към момента е най-влиятелната организация с най-големи традиции в този процес на „трансгранично сътрудничество”.

Още по-показателно за подобно, историческо, легитимиране на връзката между двете страни на Дунав, като такава от потенциален „европейски тип” е представянето на междууниверситетския проект BRIE – Българо-Румънско Интеруниверситетско Обучение:

“Мостът над река Дунав свързва Русе (България) и Гюргево (Румъния). В миналото двата града са били част от едно и също селище. Населението се е възползвало от благоприятното местоположение, пресечна точка на водния път изток-запад и сухоземния път север-юг, възприемайки разнообразни идеи и обичаи.

*Сега миналото се преоткрива в общото европейско бъдеще. Границата постепенно се размива и на нейно място изниква **ЕВРОРЕГИОН**. Двата града се надяват с общи усилия да вдъхнат нов живот на своето културно наследство и природни паркове, да модернизират градската си среда и да постигнат устойчиво развитие в различни обществени сфери.”* (цитат от заглавната страница на сайта на БРИЕ)

Говоренето за „вдъхване на нов живот” е именно желанието да се постигне някаква, основана на минал опит, стабилност, която ще позволи на някогашните връзки между двете страни на реката, очевидно (както ще стане ясно и по-долу) разкъсани, да се възстановят и да се впишат в контекста на Обединена Европа точно на принципа, дефиниран от Европа на регионите:

„Нашето минало като общества, народи и държави ни съпътства и наблюдава как вървим към едно желано и мечтано бъдеще (...) Контактите между Русе и Гюргево вече надхвърлят границата на официалността (...) Традиционно добросъседските ни отношения се развиват в духа на най-добрите европейски традиции.” (Цитат от откритото писмо на Асоциация Еврорегион Данубиус в подкрепа на отстраняването на таксите на Дунавмост)

На ниво институции в момента имаме силен натиск към регионализация, формирана на база споделен исторически процес, в който общи интереси и проблеми са обединявали двете гранични селища на р. Дунав. Общите интереси в миналото се виждат като предпоставка, за да могат възобновени, да работят за изваждането на „региона” от анонимността му и да развият заложените в миналото трансгранични отношения. До колкото това става ясно от текстовете, публикувани от въпросните организации, „ние” сме част от една възможна „Европа на регионите”, което „ни” прави с особен статут на специфично европейско място и, не безотносително, легитимира усвояване на средства за разрешаване на общите ни проблеми и поддържане на общата ни идентичност чрез регионални институции.

Всъщност асоциацията на еврорегиона, до колкото въобще е позната на русенци, при това на тази част от тях, която професионално или любителски е заинтересувана от информация около дейността на общинските институции, се свързва главно с усвояването на средства по програма ФАР и писане на проекти.

Възможността дадена институция да провежда инициативи, свързани с поддържането на някаква обща идентичност – образователни обмени, съвместни културни проекти, посредничество при създаването на икономически връзки - се виждаше като вторичен процес, последвал идеята за „усвояване” на европейско финансиране. Самата експертка, както и експерта, работещ в другата неправителствена организация, свързана с трансгранично посредничество – Българо-Румънска търговска промишлена палата (БРТПП), по един или друг повод споделиха, че еврорегионът е създаден по повод програма ФАР-ТГС, а не, че усвояването на средствата е едно от следствията на създаването на организацията. Тоест, като периферен на центрове като София и Варна, считан от може би доминираща част от жителите си, независимо от финансовия им статус, за „град със затихващи функции”, за Русе от особена важност се явяват появилите се възможности за усвояване на наднационални средства от Европейския съюз и възможност за „възвръщане” на статуса си на „специален”, „особен”, „специфичен в културно и икономическо отношение” град.

От своя страна контактите между българи и румънци на всекидневно ниво лице-в-лице също до голяма степен се основават на същите тези финансови потоци. Подробно тях ще опиша в края. Но нека ги скицирам: В една медия този процес е наречен „альш-вериш” „на народно ниво” (в. Сега - Sega.bg – 01.2007). Именно по този повод въпросната медия коментира нуждата от изучаване на румънски език и стартиралите инициативи по този повод. Друга подкрепа за подобен извод са множеството еднозначни интерпретации, превръщането в клише на идеята „защо румънците идват в Русе” – „за да пазаруват” , „те са по-магазините”, „по-нисък е стандарта тук”, „евтино им е” и т.н. изказвания. До такава степен подобна интерпретация се оказва самоочевидна за хората в града, че това много често затрудняваше процеса на интервюиране в хода на изследването – респондентите не виждаха какво толкова може да се говори по въпроса, като някои дори се държаха така, сякаш има нещо нередно подобни отношения да се поставят под въпрос, обсъждат или разнищват. Често се срещаше отклоняване на интервю с аргументацията: Те, румънците намаляха, не мога да съм Ви от полза. Или „аз с румънци не контактувам, не знам с какво мога да съм полезен/а”. От друга страна възможността да обсъждам темата с двама чужденци – германец и англичанин, както и с човек от друг град – асеновградчанин – водеше до особен интерес на тези хора към проблема, който се разглежда. За тях отношенията между българи и румънци и между русенци и румънци бяха проблематични. Те забелязваха негативност и странно затруднение в комуникациите между:

България и Румъния на едно ниво – наличието само на един мост (германец);
Русе и Румъния на второ ниво – трудно е да се стигне до там от Русе, „има само един автобус (“When I come to Ruse and decide to go and visit my friends in Romania it`s always so difficult. It`s hard to get there – there`s only one bus.” – последната реплика помня буквално наизуст);
Румънците в Русе: „Русенските деца май скоро ще ги плашите с румънския торбалан. Мисля че определено всички много ги е шубе, майна, от румънците” (българин) или „Винаги съм се чудил защо българите не обичат румънците. На моите приятели румънци им харесва тук.”(англичанин)

От друга страна в интервютата моите респонденти негласно изговаряха в почти всички случаи, а накъде и гласно, проблема си с румънците и тяхното идване, както и това, че всъщност „няма никакъв проблем”.

Проблемът, че „те” са тук: на първо място той е изговарян като финансов, като „разлика в стандарта (push-and-pull интерпретация)”, съответно вдигане на цените заради „тях”. Самите румънци от своя страна се описват от контактували с тях продавачки в магазини и сервитьорки като „нахални”, „надути”, „голямата работа – чужденци, от друг град”.

После проблемът се изговаря като инфраструктурен: градът се „задръства от тях”, правят „мръсотия, боклуци” или пък като положителното „градът се понапълни” (въпреки, че повечето хора в града не оценяват идването на румънците като „раздвижване” на градския живот, като възможност за нови изживявания и среща с нови хора – това не срещнах в нито един случай, по-скоро оживлението се свързва с това, че харчат парите си в Русе).

Проблемът в този му контекст е особено интересен при младите, завръщащи се в града, но не го изговарят само те: румънците се коментират като „завоеватели” на града, те ни „превземат” (от тук и коментарът за „румънския торбалан” – тъй като в един ден срещнахме 3-4 подобни коментара).

Проблемът, не на последно място, но някак трудно, се изговаря като етнически: губи се българския облик на града, не можеш да чуеш българска реч.

И така стигаме до крайното: мамалигари, цигани, но по-богати – което води до шок и до ужас, буквално изговорени в едно интервю директно: „Аз си мислех, че са цигани, ма се оказа, че ние сме циганите. ТЕ са в Европа, ние не сме, нащо място не е там” (мъж над 50 годишен, диспечер на централна гара Русе коментира Румъния след като е ходил на екскурзия там).

Тоест цялостното усещане, което се придобива от града е за изличаване на статуса му, свързан с „европейския облик” и замяната му с „кокошкарник”, „еснафски град на интригите”, „дълбока българска провинция” (в последното изказване идеята на българска пред провинция идва да подчертае допълнителната „провинциалност” на поставянето в България).

По по-подробно ще разгледам именно типовете говорене за града, които често се преплитат дори в говоренето на един и същ човек:

- Русе, като исторически център – в миналото преди и непосредствено след Освобождението – имаме изграждане на европейски облик и неща, които „ги няма никъде другаде”: първата жп линия, архитектурата, връзката с Европа по Дунав и свързан с това икономически подем. Този тип говорене, отбелязва „архитектурата”, „дребните орнаменти по сградите”, „отличава” и говори за цялостното усещане на града. „Буржоазно” минало на града се явява именно в този контекст, а къде в „еснафска България” е имало истинска „буржоазия” е негласния контекст на подобни изказвания. Прилагам директни примери:

(разговор с 2 момчета и едно момиче на възраст 20 години – P2 и P3 са студенти в СУ, P1 работи в Русе)

И: Тоест, не точно провинциален, ма няква европейска провинция, примерну, нещуча такава?

P1: Можеш и така да са кажеш.

P2: Ний сме провинция, пъ-лна българска провинция.

И: Ни знам. (.) Дали сме европейска провинция станали?

P3: Добре, нали си имаме история. Както имаме история как на и провинция. С тая архитектура и с тая буржоазия, макар и малко да е останала

И: (.) Къва буржоазия има в Русе, бее

P2 и P3 в един глас : еее, имааа

(интервю с момиче на 19 години, студентка в РУ – за значението на границата за Русе)

Но можеш би по-отдавна – тогава, когато е имало, смисъл след Освобождението, когато са се развивали градовете, тогава са идвали по Дунава разни корабици. Смисъл, знам, че тогава многу банки са били открити.

- Русе като икономически център – полага се по време на социализма, все пак поколенията, които в момента живеят в града, са социализирани със знанието за социалистическото, а не за буржоазното минало на града – силната индустрия се поставя като ключов фактор. Стига се до крайното изказване, че икономически града има потенциал: „кат Косово да са отцепим”(м/37/счетоводител и търговец) или „Въвъв Русе има 160 фирми за производство на PVC-дограма. Има 40 фирми за производство на мебели. Шестдесет процента от производството на мебели в България е в Русе, 90% от производството на моторни масла в България е в Русе, 90% от производството на дрехи е в Русе (м/31/работи в Общината като еколог, завършил е РУ с екология и е член на младежкото БСП, както и син на видна „партийна фамилия” в града)
- По-долу извеждам този като обединяващия тип говорене за Русе: като изгубил статуса си град, като периферия или „дълбока българска провинция” – за част от респондентите градът се явява „патина” - за тези с по-отворен стил на живот и/или търсещи легитимация в миналото. За други този тип говорене по-скоро описва място, което е затворено и не може да осигури икономическа, но и социална промяна на статуса (многу често това са по-слабо образованите хора и/или тези с по-затворен начин на живот). В този смисъл Русе е място, което е слабо диференцирано, познато и затворено за чуждото. В него няма какво да видиш, освен значимите други от миналото и настоящето, които „са същите като преди”. Границата не се възприема като пространство на досег, трафик, но пространство на край на „нашия” свят. От тук промяната, влизането на чужденците води до шок и отдръпване. Все пак се отбелязва тук-там слаб интерес към чуждото. Тук не прилагам цитати, тях ще приложа доста изчерпателно по-долу. Но цялостния контекст от наблюденията и разговорите с хора издава точно такъв шок - поне в 4 интервюта навлизането на румънците се определяше директно като „превземане”.
- Русе като граничен град – за хората „с власт” (или хората „по върхувети”) и хората с „алъш-вериш-а”. Те привличат в това лесния достъп до чужд пазар, лесната възможност за усвояване на Европейски пари – защото сме на границата, а за Европа това е значимо пространство. Това са хората от Данубиус и Българо-Румънска търговско-промишлена палата (РБТПП). Тези организации, както и

хората, които търсят помощта им са тези, които активно инвестират в града – инвестират пари, време и надежди. Те са предпазливи, както се изрази представителя на РБТПП, но „натискат” - за тях границата е шанс. За тази група повечето хора в града говорят като за „тях” – „те” ще застрояват входа към Русе, „те” строят 7-те моля в града, „те” усвояват Европейските средства, „къде са тия инициативи, де ги пишат, да можи и ний да са включим” (жена на 57 години, служител в БДЖ, с познания по румънски). За тези хора статута на граничен град се привижда по-скоро като привилегия, отколкото като периферен. Тук можем да поставим и групата на работещите в Румъния русенци - те се оказаха доста често споменавани, но малко като „реален” брой по сведения на РБТПП. Честото им споменаване, при запитване за възможности, които предлага Румъния, говори за едно повишаване на статуса на тези хора в очите на техните съграждани, защото те са „от народа”, но щом са намерили по-заплатена работа в Румъния са очевидно „професионалисти” – хора, които заслужават по-висок статус. Далеч не всички от работещите в Румъния са такива. Конкретен пример - един от дълбоко съмнителните ми респонденти е такъв човек и далеч няма квалификация за каквато и да било работа. Но от шивачки до корабни инженери, работата в Румъния ги приравняваше към „добри специалисти”. По-високият статус се оказва изговарян през по-доброто заплащане, като оценка за професионалните качества.

Горните виждания за пространството „град Русе” се обединяват в крайна сметка до почти единодушното усещане за нисък статус, за „липса на живот” и „изостаналост” на града. Независимо от биографията, начина им на живот, независимо от различните говорения за града които се смесват в разказите им, от харесването му, досадата от него, желанието да го напуснат или желанието да живеят в него като идеално място - ето лайтмотива и първата асоциация за града в повечето интервюта (цитатите са от 14 от 18-те проведени интервюта):

„Хората са по-усмихнати, по-бедни, но но някак си по-хора. По-спокойни. Когато човек е по-спокоен той е и в по-добро настроение. Малко по-(.)съвсем леко. Усеща се” (мъж/ 35 г/ архитект, работещ във Русе и Варна, родом от Русе, една седмица е в Русе, друга във Варна, казва че в града има „такива ини нища, коит никъде другаде ги няма”)

„Начи, за да стигнат някакви парички до Русе, идват от Букурещ, минават през София и Варна и каквото остане, то е за Русе, но то е трохички от всичко останало, което се върти. (....)

Ох ни знам как е било в миналото, как са го наричали малката Виена, как е било, пък ни можи да бѐди сига. Многу ми са ще да си мисля, чи можи да достигни нивоту европейскуту, айди не европейскуту, онази слава на европейски град, която е имал в миналуту. Щото сега ней тва. Не й тва. Ни знам.” (жена/ 35-40 годишна, с висше икономическо образование -счетоводител, родом от село близо до Русе, живее в града от години; казва, че си обича града, че „ний сми си свикнали с негу”)

„Русе винаги си и бил. Особену, смисъл приди туй, приди да са създаде кату столица (София), е бил по-гулям от нея. С повичи връзки със сичку, саму дет сига е малку западнал. Ама се пак праят са някви нища.” (момиче на 20, студентка по инженерен дизайн в Русенски университет, родом от Русе и освен Варна не е посещавала „многу други места в България”, нито в чужбина, чувства, че един ден ще трябва да смени Русе с по-голям град)

„Начи Русе почва, така да са кажи беши умрял, и почна да са развива в последните две години леку-полеку доста напред (.).” (мъж/37/икономист-счетоводител и търговец, особено колоритен на външен вид, с изразени бохемски наклонности, казва, че в Русе „кат Косуу мойм да са утцепим”)

Я ми кажи ти сига тъй, кату човек, дет е дошъл от друг град в Русе, как ти са струва, кво най-ти харесва в тоз град: Той е западнал градъ.

Преди по-добре ли е било: Чи по-добре, поне му миеха улиците секи ден. Туй малку ли и. (жена на 57 години служител в БДЖ, родом от Козлодуй, знае румънски и непрекънато чете румънски медии, но казва, че е дошла в Русе „по разпределение”)

„Еми тука спокойствие и тишина, това ми казват. Релакс (смее се) Там живота, нали, кипи, ври, пък нали тука няма (за приятелите й, които са в София)

След САЩ: Сядаш на едно кафе с някого, който не е ходил никъде и си и бил тука цялу ляту и той почва да ти обяснява – проблеми - рабута, проблеми - симейству, проблеми - пари, как имал нужда от убувки. Някви ей такива неща. (момиче на 22 години студентка в Русенски университет специалност „право”, ходила на бригада в САЩ, родом от село, близо до Русе, живее в града, харесва го, свикнала си е с него и „тук е при мама”, но в САЩ не й е липсвало нищо от него, би го сменила с Варна)

„Скучничку малку, нали. Е то и на мене ми идва в повечку, особену лятната ваканция ша са побъркам, затуй смятам да прая малку гости в Румъния, шот смятам, чи ша прищракам” (момиче на 23, учи оперно пеене в Букурещ, родом от Русе, казва че градът е „кокошкарник” от който кокошките се страхуват да се отделят, липсват й „кецовете” и „тежката музика”)

Ма тука инъчи по Русе. Я разпръй кво става тука по квартала? Нищу. Всичку и умрялу, замря квартала.

Ам градъ? Градъ и той, умрял. (мъж/ 33 г/ квартална „легенда” с основно образование, работи в Румъния и рядко излиза към централната част на града, носталгичен е по времето, когато до 24-01 часа сме висели по пейките и сме си говорели, а „ся заминават пу дискутеки”)

„Русе, като цялуу, заспа мноууу, много заспа този град (смее се и гледа към приятелчето си). Мии всички хора почти са изнасят от тукаа, запада града..”(момче на 20 години, работи в Офис Едно в Русе и смята, че града има „европейски вид, „ами кат гу погледниш саму, отличава са”)

„Напълно...са опразни...ако излейш за две седмици по улиците и са разходиш по Александровска ша видиш, чи саму ини и същи лица са виждат. В градъ просту е празну.” (момче на 24 години, работи в дърводелски цех, бил е в Гърция да работи, там се е научил да обработва дърво и признава, че там му харесва много, но работата е била прекалено много и затова е решил да се върне. Родителите му са още там, а преди това са били в Испания)

„Така. Начи в Русе няма развитие. Има засилване на строителството, временно, но сега ше спре.” (мъж на 44 години, строителен инженер, обикаля и работи по много обекти в България, като основен работен език му е английски, родом от Русе, смята че Русе е идеалният град за живеене – спокоен, уреден, зелен)

„Кат отвориш обявите във вестника търсят саму шофьори и шивачки” (мъж около 50тина годишен, работник в БДЖ, смята, че има някакво развитие в града, малко е поживнал заради румънците)

„Ний сми провинция, пъ-лна българска провинция. (момиче на 20, учи в СУ, родом от Русе, имидж на русенски хай-лайф и аристократични маниери, казва, че Русе има „буржоазия” и не е провинция по този повод, цитирана е по-горе в пълно изказване)

„Ей гу коня тука пасеши. Защо? Туй е градъ, туй е градска зона.” (мъж на 60 години, служител в БДЖ, родом от Горна Оряховица, харесал града и хвърлял „монетки в шадравана”, за да дойде да живее в Русе, смята, че градът е със „затихващи функции”)

Избоените цитати ясно илюстрират възприемането на Русе като пространство, което е “импотентно”, то не генерира възможности за промяна, по-скоро еднозначната му характеристика е предвидимостта и сигурността, липсата на промяна. Както вече бе споменато най-силно тази идентификация се представя от хората, не само студенти, но и работещи, които напускат града в търсене на някакъв вид социална промяна – било работещи в чужбина или други големи градове в страната. Те често говорят за Русе като за „добро място за живеене”, „релакс”, „при мама”. Тоест, това е пространство на общност от значими други, до голяма степен възприемано като оставащо „същото-като-преди”. Те описват спокойствието, зеленината и добрата инфраструктура като ключови характеристики на града, съчетани с „архитектурата”, „европейския облик”. Тоест в Русе има паметници, има история, но „няма живот” – динамиката на всекидневието, много важна характеристика на големите центрове – не съществува. Търсейки по-висок статус на родния си град тези хора определят възможна русенска идентичност като свързана с един „музей”, едно „било-културно” място. Сега то е „кокошкарник”, но добре благоустроен.

От друга страна това, че градът е „същия-като-преди” много често се явява драматичен проблем именно за излизащите извън него, защото той всъщност се променя, като промяната настъпва, особено активно, след отварянето на границата и се свързва главно с навлизащите активно в града чужденци румънци. Реториката на „превземането” беше вече спомената, допълнена от изказвания, че „всичко се прави за тях, няма нищо за нас”.

Живеещите постоянно в Русе са много по-склонни да го описват като „град със затихващи функции”, като отричат да има особено динамична промяна в града. Ако я има то тя се приписва на румънците или на положението в страната като цяло – „крайно време беше”. Както вече беше споменато промяната, „живването” отново не е „заради нас” и не е породено от „нас”. За нея се говори като за нещо излизащо от обхвата на всекидневието в града.

Същевременно влизайки в активния живот на града може да се види, че той е динамичен. Както цитирания по-горе архитект казва: „да дойди с мен на работа цял ден и накрая да му пушат ушити и няма да има къде една бира да изпий.” Дамата, експерт от Еврорегион Данубиус също „хвърчеше” на множество страни, а срещата ми с изпълнителния директор на Румъно-Българската търговска промишлена палата беше отлагано 3 пъти.

За да се върна към потенциала на Русе да създаде трансграничен регион с „привлекателна мултинационална култура” ще се обърна, макар и вече да го скицирах в началото, към начина, по който се говори за румънците идващи в Русе. Общото усещане в града беше, вече споменах, негативно спрямо тях. Може да се определи като смес от неприязън и гледане „отгоре”, съчетана с шок от добрите им финансови възможности и това, че изглеждат добре – добре облечени, карат скъпи нови коли и са

„по-напред от нас”. Запитани за това как биха приели румънци за съседни много от респондентите първоначално се отдръпваха:

„Никуй няма да ме пита, затуй си мисля, че е по-добре да ги приема” (жена на 57 г, строителен надзорник в общинска администрация);

„(..)да, всеки език е полезен, дори и румънския” (момиче на 22, студентка в РУ) .

„има и идно другу нещца, аз просту мразя румънците” (мъж на 37, счетоводител и търговец, имал търговски отношения с румънци преди 2000 г).

Тяхното „идване” винаги и без изключение се свързва с повишаване на цените в града и по този начин понижаване на статуса на самите негови жители, тъй като „ние не можем да си го позволим” (често изричано от устата на хора, които са с не лош доход). Въпреки това, етническото превъзходство, което се усеща все още силно у повечето жители на града – това, че румънците са „цигани”, „мамалигари” и „далавераджийи” все още ясно се възпроизвежда като клише, на моменти недоизречено. На няколко пъти срещях интересен паралел между румънци и български турци или „наши селяни” – „румънски селяни”. Тоест, въпреки че те имат пари те са „нашественици и тяхното място не е тук. Независимо, че те не са национално малцинство, те се обговарят като такова, тоест наблюдаваме засилване на етническата идентификация при контакта с тях. Така етническото различие на румънците се съчетава с високия им финансов статус - повечето интервюирани обясняват как именно парите и това, че са се „оправили” и са „дръпнали” ги прави по-малко „цигани”. Често самите приходящи румънци се делят на такива „преди” – цигани, спекуланти, и на такива „сега” – средна класа, като тези „сега” са интелигентни и европеизирани, а онези „преди” са тъмни балкански субекти. Именно знанието за пространството от другата страна на границата като непрестижно (буквално циганско, което е може би един от най-ниските етнически статуси в българския контекст), стоящо по-ниско и, в този смисъл безинтересно и импотентно, води до шока, който много хора описват при вида на „платежоспособните” румънци, които навлизат в града.

Обяснението за техния интерес е отново основно финансова изгода. Много интересен факт при описанието на срещи с румънци беше буквалното удивление от това, че те са „възпитани, културни хора”, че Букурещ е „много красив град”. Тоест типизацията на „румънеца” като получовек е била толкова силна и затварянето от двете страни на границата е било толкова плътно, че към момента се наблюдава тотален разрыв между двете пространства, който тепърва започва да се запълва. Това запълване е иницирано, все пак, не от българската страна. В кратък разговор със сервитюрка в Нарру установих, че румънците всъщност поръчват много храна, защото им е любопитно да я пробват. Освен това голяма част от тях просто се разхождаха по централните части на града, за да разгледат. Интересен момент в разказите за тях беше, че всъщност основния наплив е позатихнал и вече няма толкова много чужденци. Факт е, обаче, че във всекидневните ми разходки изграда аз винаги успях да чуя румънска реч. Тоест, изчезването на румънците по-скоро се обяснява с навлизането им във всекидневието на града – те вече са се ориентирали в него и не изглеждат като чужденци. Много трудно човек успява да ги различи, ако се опита. Много от моите респонденти все пак ги разпознаваха или поне заявяваха това. Описанията бяха най-различни – от костюмари с хубави коли, до „шарени, безвкусно облечени” или просто

„хора като нас, но имат повече пари”. Факторът любопитство като причина за идването им, обаче, биваше изцяло отречен от хората в града, като се стига до крайното изказване, че те няма какво да гледат в Русе, защото всъщност при тях тези неща също съществуват и са далеч по-красиви и поддържани – архитектура, сгради и т.н. Полюсите на описанието на румънците в Русе са: цигани, мамалигари и оставащи такива от една страна и „европейци”, каквито „ние” не сме от друга.

Обобщавайки, в контекста на институционално желана и потенциално възможна регионализация между двете страни на Дунав, към момента на преден план се извежда, в контекста на загубилия своя статус Русе, една вертикализация на етническо и икономическо различие, което за една голяма част от жителите на града води до допълнителна драматизация на собствената ситуация и негативно отношение и/или страх спрямо потенциалните партньори в един регионален обмен. Вертикализацията етнически е именно през новият център – Европа, с който румънците малко или много се признават като успешно идентифициращи се (дори когато са мамалигари, заплатите им са европейски). Изваждането на граничната зона от нейната анонимност за момента довежда до разкриване на резките разриви между граничните пространства и историята им на очевидно пълно затваряне едни към други в миналото. Това е създавало едно стабилно предвидимо пространство на сигурност и познатост що се отнася до русенския контекст. Границата от своя страна е възприемана и все още се възприема като край на „нашия” свят, който при премахването ѝ е внезапно нападнат от хора, които го променят и „ние” не можем да се справим с тази промяна. От тук и втрещването в парите дори на хора, които не страдат от финансови затруднения. Ако за България разликата в статуса се възприема предимно през финансови възможности, то промяната се постига именно с тях, а „ние” като „българи” (нисък статус) и „русенци” (равно на провинция - още по-нисък статус) не можем да си го позволим и за това към момента нямаме никаква възможност да участваме в случващото ни се и оправдаваме по този начин липсата си на интерес към него. Финансовата бариера към промяната е единствения работещ инструмент за предпазване от нея. Липсата на пари легитимира избягването и страха от нея. За русенци таксата от 30 лв за преминаване на Дунав мост е непосилна, ако я поставим във всекидневието. Не случайно Асоциацията Еврорегион Данубиус има това като свой приоритет. Очевидният проблем за русенци да преминат границата довежда до истерична борба за премахване на всички ограничения, свързани с нея. От друга страна за румънците това не е по никакъв начин проблем.

Тоест в контекста на Русе, европейската идентичност е наше минало, но „ние” не знаем как тя е възможна като „наше” бъдеще. В този смисъл изваждането ни от анонимност не се усеща или е възприемано като запалаха – парите остават някъде „по върховете”, субсидиите по програма ФАР възпроизвеждат разбирането на русенци, че някой ги променя отвън, тоест те остават пасивни и управлявани, а парите се усвояват отгоре, без „ние” да можем да регистрираме реално ползата от тях, защото има едни „те”, които не ни го позволяват. Подобно усещане влече инерция и в младите хора, освен в по-възрастните. Те не възприемат града си като динамично място, те си го въобразяват като сигурно и познато, въпреки всички предпоставки то да стане едно динамично и вътрешно диференцирано пространство. Това искат и оставащите в него.

Въпреки това реално възниква знание за другия, което ни поставя в по-ниска позиция и ни кара да се чувстваме безсилни в нашия познат свят. Имаме етническо неравенство, в което позицията на русенци се е сменила драматично от по-висока в по-ниска. Така усещането за периферност на жителите на Русе се оказва двойно – българска периферия и европейска периферия. Въобразяваният като познатия „наш“ свят се променя и ние изпускаме контрола си над него, което води до регистрирането на този цялостен шок, определен от експертката в Еврорегиона като „болни от румънци“. Съответно тази инерция на драматизиране на собствената ситуация в нов контекст на изваждане от анонимната „ни“ позиция към момента „ни“ парализира. Причина за това е дългия период, в който Русе бавно е губил статуса си на „град“ и се е превръщал в „село“ пред очите на собствените си жители. Сега в нов контекст на възможност „селото“ не може да се види като „град“. В един по-дългосрочен план, все пак, можем да видим случващо се отваряне към промяната. Не липсват предпоставки за това, просто те трябва да стигнат до „въображението“ на тези, които могат да ги използват, за да станат реалност. Както един от моите респонденти го определи - това ще е „бавен процес“. Очевидно бързането към момента води единствено до „отрезвяване“, тоест отдръпване, както представителя на БРТПП го определи.

Бележки:

* EUROPEAN CHARTER FOR BORDER AND CROSS-BORDER REGIONS; New version from Gronau/7th October/2004 , изтеглена от интернет

** цитирано в “From Local to Regional Identity? The Possible Construction of "Cross-Border" Regional Identity, Case Study of a Border Region: Smolyan”, Peva Kabakchieva

*** пак там, стр 4

Използвана литература:

“Защо Европа се нуждае от конституция”, Ю. Хабермас

“Свободната модерност”, А. Ападурай, Лик, София 2006

“Новият световен ред или новите световни редове: власт, политика и идеология в информационните глокалности”, Т. Люк, в “Глобални модерности”; Критика и Хуманизъм; София 2004

“Глобализацията – последицата за човека”, З. Бауман, Лик, София 1999